

## ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

*В статті розглянуто актуальні питання аналізу фінансового стану місцевого бюджету шляхом об'єктивної оцінки його стійкості, в якій зацікавлені органи державної та місцевої влади, інвестори тощо. Реальна оцінка бюджетного потенціалу надає змогу підвищити ефективність використання наявних бюджетних ресурсів та визначити дійсні потреби у фінансовій допомозі.*

*Ключові слова: місцевий бюджет, фінансовий стан бюджету, оцінка фінансового стану, фінансова стійкість бюджету, коефіцієнт фінансової стійкості.*

**Постановка проблеми.** Сучасні реалії соціально-економічного розвитку регіонів України зумовлюють наявність цілого ряду проблем, що постають перед місцевою владою. З одного боку, вона вимушена постійно збільшувати свої витрати; з іншого – має обмежені власні ресурси, яких не вистачає для задоволення більшості місцевих потреб. Слід відмітити, що дана проблема не є суто українською, а характерна для всіх країн світу.

Стійкість місцевого бюджету можна визначити як такий стан доходів і видатків бюджету, що забезпечують органам місцевої влади можливість повного, своєчасного і незалежного від інших бюджетних рівнів виконання своїх зобов'язань. Стійкий фінансовий стан свідчить про здатність органів місцевої влади задовольняти потреби населення у суспільних благах. Для збереження стійкості структура бюджету повинна забезпечувати необхідні потреби регіонального господарства і населення, зокрема, ініціювати соціально-економічний розвиток території.

У зв'язку з цим, однією з задач органів місцевого самоврядування є контроль за формуванням дохідної частини бюджету, оскільки від ступеня його наповнення залежить стан інфраструктури, якісні показники забезпеченості населення необхідними послугами та рівень його життя. Виконання власних та делегованих повноважень місцевими органами влади викликає необхідність контролю за використанням бюджетних коштів. Таким чином, бюджет в цілому повинен буди підконтрольним, що потребує в першу чергу реальної оцінки його стану. В об'єктивній оцінці бюджетного потенціалу місцевого самоврядування зацікавлені різні суб'єкти ринкових відносин: інвестори, органи місцевої та державної влади.

**Аналіз останніх досліджень.** Вперше поняття фінансової стійкості бюджету було запропоновано Г. Поляком, який стверджує, що стан місцевого бюджету оцінюється як стійкий, якщо видатки є меншими від загальної суми доходів. При цьому питома вага доходів, що залишаються у розпорядженні місцевої влади, в загальній сумі доходів, які акумулюються на території адміністративно-територіальної одиниці, повинна складати 60-70% [11]. Т. Коритько визначає стійкість місцевого бюджету як такий стан доходів і видатків, їх структури і динаміки, за якого забезпечується можливість повного, своєчасного і незалежного від інших рівнів бюджетної системи виконання зобов'язань місцевого масштабу. При цьому вчений розрізняє поточну і довгострокову стійкість [7].

Б. Карпінський та О. Герасименко підкреслюють, що кожна фінансова система є максимально стійкою за умови дотримання рівноваги між зовнішніми та внутрішніми факторами впливу, що може також зумовлювати її динамічний розвиток. Фінансова стійкість розглядається як здатність протистояти зовнішньому і внутрішньому впливу та забезпечувати розвиток у довготривалій перспективі [6].

Деякі автори підходять до визначення фінансової стійкості регіону, базуючись на трактуванні фінансової стійкості бюджету, яка має бути скоригована згідно зі специфікою формування бюджетного плану. І. Камінська розглядає фінансову стійкість місцевих бюджетів поряд зі стійкістю суб'єктів господарювання, кредитно-банківських установ, позабюджетних фондів, населення та інвестиційною стійкістю як невід'ємну складову фінансової стійкості регіону [4, 5].

**Виділення невідомих частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття.** Згідно з підходами до тлумачення фінансової стійкості місцевих бюджетів можна констатувати, що вона передбачає забезпеченість власними бюджетними ресурсами, яка гарантує стабільний

соціально-економічний розвиток. Отже, бюджетна стійкість пов'язана, насамперед, зі структурою власних джерел фінансування та рівнем залежності від зовнішніх джерел. Тому оцінка фінансової стійкості місцевого бюджету потребує використання комплексу показників, які найбільш повно її характеризують; і передбачає розгляд динамічного інформаційного масиву статистичних даних стосовно кількісного оцінювання структури бюджетних ресурсів регіону. Цей напрямок поки що недостатньо опрацьований українськими вченими, у зв'язку з чим доцільним є подальше дослідження в цьому розрізі.

**Постановка цілей.** Одним із найважливіших чинників ефективного управління бюджетними ресурсами на місцевому рівні є здійснення загальної оцінки фінансової стійкості місцевого бюджету, що за своїм змістом відображає результати та потенціал фінансової діяльності виконавчих органів влади. ця оцінка є неодмінним елементом бюджетного процесу на місцевому рівні, на всіх його стадіях.

**Викладення основного матеріалу.** Поняття фінансової стійкості місцевого бюджету було запропоновано академіком Г. Поляком [11]. На його думку, рівень стійкості визначається обсягом коштів, необхідних для забезпечення мінімальних бюджетних видатків, передбачених для фінансування конституційно гарантованих заходів щодо життєзабезпечення населення. Вченим були запропоновані кількісні критерії оцінки стійкості бюджету чотирьох ступенів за допомогою наступних показників: розміру власних та регулюючих доходів; додаткових джерел, які послаблюють бюджетну напруженість; суми заборгованості бюджету; суми видатків. Відповідно до цих показників, стан місцевого бюджету оцінюється як стійкий, якщо видатки є меншими від загальної суми його доходів. При цьому питома вага доходів, що залишаються у розпорядженні місцевих органів влади, у загальній сумі доходів, які акумулюються на території адміністративно-територіальної одиниці, має становити 60-70%, а співвідношення видатків місцевого бюджету та бюджетної заборгованості не повинне перевищувати 10-15%. При нестійкому стані місцевого бюджету покриття його видатків потребує додаткових джерел фінансування, до яких належать кошти територіальних позабюджетних фондів, позикові кошти тощо. Якщо питома вага власних доходів у загальній їх сумі становить 20-30%, а сума бюджетної заборгованості досягає 30-35% бюджетних видатків, то фінансування такого бюджету є нестійким, оскільки неможливе без залучених (позикових) коштів. Інші автори наведені критерії доповнюють розрахунком фінансових коефіцієнтів (зокрема, співвідношенням податкових і неподаткових надходжень, доходів і видатків бюджету), а також показників обсягу доходів місцевого бюджету у розрахунку на душу населення.

Інший підхід до аналізу фінансової стійкості бюджету пропонує В. Іванов, який вважає за доцільне здійснювати його в розрізі показників, що характеризують доходи і видатки. Для аналізу доходів бюджету ним запропоновані коефіцієнти співвідношення поновлюваних і сукупних доходів, власних і сукупних доходів, регулюючих податків і поновлюваних доходів, надходжень від продажу активів і всіх доходів, грошових надходжень і всіх доходів. Для характеристики видатків бюджету використовуються показники співвідношення: поточних, капітальних і сукупних видатків, видатків на бюджетні організації і сукупних видатків, суми наданих кредитів підприємствам і всіх видатків, грошових видатків і всіх видатків. Така оцінка повинна проводитися по результатах як складання, так і виконання бюджету [3].

При аналізі фінансової стійкості місцевого бюджету пропонується також використовувати коефіцієнти, що характеризують бюджетну забезпеченість, під якою слід розуміти потенційну можливість акумуляції фінансових ресурсів в бюджеті. Методика визначення рівня фінансової стійкості місцевого бюджету (бюджетної забезпеченості) формується з урахуванням максимальної інформативності показників. Низька бюджетна забезпеченість не сприяє вирішенню регіональних проблем та активній участі адміністративно-територіальних одиниць в реалізації загальнодержавних цілей. Відтак, постає необхідність удосконалення бюджетного механізму стимулювання соціально-економічного розвитку.

Слід відмітити, що високий рівень стійкості місцевого бюджету забезпечується при достатньо великому розмірі власних доходів і ефективному їх використанні.

Результати діяльності щодо управління бюджетними ресурсами викликають інтерес не тільки у представників органів влади, але й місцевого населення, платників податків, інвесторів, оскільки така оцінка є індикатором стану місцевого бюджету.

Як інструментарій проведення аналізу фінансового стану бюджету можуть бути використані коефіцієнти у вигляді відносних показників, які відображають співвідношення абсолютних фінансових показників. Такі коефіцієнти використовуються для зіставлення показників конкретного місцевого бюджету із відповідними середніми показниками інших місцевих бюджетів з порівняною чисельністю населення.

З метою комплексної оцінки стану та потенціалу місцевого бюджету пропонується використовувати визначення інтегрального коефіцієнта фінансової стійкості як суми коефіцієнтів з урахуванням ваги (значущості) кожного з них:

$$K_{int} = \sum_{i=1}^n K_i \cdot V_i, \quad (1.1)$$

де  $K_{int}$  – інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості місцевого бюджету;

$K_i$  – коефіцієнт самостійності, вилучення коштів до державного бюджету, бюджетного покриття, трансфертування;

$V_i$  – вага  $i$ -го коефіцієнта ( $\sum V_i = 1$ );

$i$  – кількість коефіцієнтів.

Складові оцінки фінансової стійкості місцевого бюджету приведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Коефіцієнти фінансової стійкості місцевого бюджету

Коефіцієнт	Показник	Інтерпретація показника
Коефіцієнт самостійності	Власні доходи органів місцевого самоврядування / Загальна сума доходів місцевого бюджету (включаючи трансферти)	Показує міру залежності фінансових можливостей місцевих органів влади при фінансуванні видатків місцевого бюджету від трансфертів з державного бюджету
Коефіцієнт вилучення коштів додержавного бюджету	Доходи, що враховуються при розрахунку обсягів міжбюджетних трансфертів / Загальна сума доходів місцевого бюджету	Показує міру впливу державних органів влади на формування доходів місцевих бюджетів
Коефіцієнт бюджетного покриття	Власні доходи органів місцевого самоврядування / Видатки загального фонду	Показує відповідність доходів місцевих бюджетів повноваженням, покладеним на місцеві органи влади
Коефіцієнт трансфертування	Обсяг трансфертів / Загальна сума доходів місцевого бюджету	Показує міру залежності місцевих органів влади від фінансування з державного бюджету

#### Висновки даного дослідження і перспективи подальшої роботи у цьому напрямку.

В результаті проведеного дослідження було виявлено, що нинішній стан місцевих бюджетів в Україні характеризується мізерністю власних дохідних джерел, майже повною залежністю від державного бюджету, непрозорістю у наданні фінансової допомоги з центру, відсутністю стимулів у додатковому одержанні доходів. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування обмежуються здебільшого доходами, які надходять до місцевих бюджетів; у зв'язку з цим особливого значення набувають проблеми зміцнення їхньої дохідної бази, розвитку місцевого оподаткування, здійснення ефективного бюджетного регулювання.

Для забезпечення вирішення вище зазначених питань вкрай необхідною стає оцінка фінансової стійкості місцевого бюджету, яка здійснюється за допомогою інтегрального коефіцієнта. Продовження досліджень в цьому напрямку є перспективним та корисним в розрізі покращення фінансового стану місцевих бюджетів в Україні.

#### Література:

1. Бюджетний Кодекс України : Закон України – 2010 – № 2456-IV.

2. Деркач М. І. Сучасна державна політика у сфері подолання статистичного й динамічного дисбалансів місцевих бюджетів / М. І. Деркач // Фінанси України. – 2011. – № 4. – С. 55.
3. Заїчко І. В. Роль бюджетної політики у забезпеченні фінансової незалежності органів місцевого самоврядування / І. В. Заїчко // Наукові праці НДФІ. – 2010. – № 1 (50). – С. 47-55.
4. Камінська І. М. Діагностика фінансової стійкості регіонів України / І. М. Камінська // Збірник праць Луцького національного технічного університету: Економічні науки. – 2008. – Випуск 5(20). – С. 168-182 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nbu.gov.ua/portal/soc\\_gum/en\\_oif/2008\\_5\\_1/zbituk\\_O\\_FN\\_5\\_%D0](http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2008_5_1/zbituk_O_FN_5_%D0).
5. Камінська І. М. Методичні підходи до визначення фінансової спроможності регіону / І. М. Камінська // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2008. – Випуск IV. – С. 58-64 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Apre/2008\\_4\\_2/51.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apre/2008_4_2/51.pdf).
6. Карпінський Б. А. Формування збалансованості фінансових показників / Б. А. Карпінський, О. В. Герасименко // Фінанси України. 2004. – № 10. – С. 50-56.
7. Коритько Т. Ю. Методи оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів / Т. Ю. Коритько // Економічний простір – 2008. № 12/1. – С. 140-145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Ekr/2008\\_12/1/koritko.pdf](http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekr/2008_12/1/koritko.pdf).
8. Корсаков С. С. Напрями підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів / С. С. Корсаков // Наукові праці НДФІ. – 2011. – № 1 (54). – С. 69-79.
9. Луніна І. О. Капітальні трансферти місцевим бюджетам: підходи до створення ефективної системи управління / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2011. – № 2. – С. 24-34.
10. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 9. – С. 4-5.
11. Поляк Г. Б. Бюджетная система России : учебник для вузов / Г. Б. Поляк. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 540 с.
12. Сукач О. Методика визначення фінансової забезпеченості регіону / О. Сукач // Формування ринкової економіки в Україні – 2009. – Випуск 19. – С. 449-453 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom\\_Form\\_Rynk\\_Econ/2009\\_19/63\\_Sucach.pdf](http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom_Form_Rynk_Econ/2009_19/63_Sucach.pdf).

**Л. В. Фещенко**

## ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ МЕСТНОГО БЮДЖЕТА

*В статье рассмотрены актуальные вопросы анализа финансового состояния местного бюджета на базе объективной оценки его устойчивости, в которой заинтересованы органы государственной и местной власти, инвесторы. Реальная оценка бюджетного потенциала обеспечивает возможность повышения эффективности использования имеющихся бюджетных ресурсов и определить фактические потребности в финансовой помощи.*

*Ключевые слова: местный бюджет, финансовое состояние бюджета, оценка финансового состояния, финансовая устойчивость бюджета, коэффициент финансовой устойчивости.*

**L. Feshchenko**

## ASSESSSES THE FINANCIAL STRENGTH OF THE LOCAL BUDGET

*The article describes the current issues of financial analysis of the local budget in order to objectively assess its stability, in which the interested public bodies and local authorities, investors. The real assessment of budgetary capacity allows more efficient use of existing resources, and to determine the actual need for financial assistance.*

*Keywords: local budget, the financial condition of the budget, the financial condition, the financial sustainability of the budget, the coefficient of financial stability.*

Надійшла до редакції 22.02.2013 р.